

Dinsdag 8/09/1914 - ochtendeditie

Oostende, 7 september. De Duitsers zijn gisteren in de richting noordwestelijk van Brussel tussen Gent en Antwerpen opgerukt. Vanochtend waren alle verbindingen per telegraaf en spoorweg tussen die twee steden verbroken.

Gisteren is het te Oordegem bij Wetteren tot botsingen gekomen. De jagers-verkenners en wielrijders zonden een patrouille naar Oordegem, waar uhlanen gesignaleerd waren. Vier jagers en gendarmes sloten zich bij hen aan en weldra bevonden de Belgen zich tegenover 200 uhlanen, die het vuur openden. De Belgische soldaten antwoordden. Tegelijkertijd kwam een groot aantal militaire wielrijders uit een bos te voorschijn en schoten in de rug van de Duitsers.

Majoor de Coninck werd door een kogel in het hoofd getroffen. De Belgen moesten ten slotte voor de overmacht wijken.

Antwerpen, 7 september. Een Duitse tweedekker vliegende boven de omstreken van Zottegem heeft bij Strijpen, omdat er iets onklaar werd, moeten landen. De Belgen maakten de twee mannen die erin zaten, gevangen.

Een Belgische patrouille heeft bij Londerzeel 35 Duitse wielrijders gedood.

Na het gevecht van vrijdag bij Kapelle op den Bos hadden de Duitsers 3000 doden. Hun geestelijke ontredde was zo groot, dat velen vluchtten tot Brussel toe.

Gisteren zondag zijn te Zammel 17 Duitsers door Belgische troepen gedood.

Antwerpen, 7 september. De Nieuwe Gazet zegt uit goede bron te hebben vernomen dat de Duitsers heden een aanval hebben gedaan op Sint Amands bij Puurs (ten noordoosten van Dendermonde). De Duitsers werden teruggedreven met grote verliezen, veroorzaakt door het vuur der Belgische artillerie.

Maastricht, 7 september. Vandaag ben ik tot in Namen geweest en heb daar geconstateerd dat de toestand er bijzonder rustig is. Namen is de meest rustige van alle door Duitsers bezette Belgische plaatsen, waar ik tot nu toe geweest. De l'Ami de l'Ordre verschijnt nog steeds als dagblad en had vandaag tot hoofdartikel: Genoeg ruïnes en genoeg rouw; Heer, geef ons vrede!

Namen lijkt mij ondanks de korte strijd erger geleden te hebben van de beschieting dan Luik. Er zijn over de honderd huizen verwoest, waaronder het stadhuis, een gedeelte van de citadel en de Place Léopold. De bruggen over de Maas zijn alle opgeblazen, maar reeds door andere vervangen. De verhouding tussen burgerij en Duitse soldaten leek me bijzonder goed. Ik zag hier enkele Belgische en Franse Rode Kruis-soldaten, die vrij rondgingen, evenals de Engelse verpleegsters, onder wie er zijn van hoge geboorte.

De militaire controle is hier tot het geringste beperkt. Mijn Bescheinigung behoefde ik geen enkele maal te tonen en ook niet op de Kommandantur te laten aftekenen. De passen, die de vice-consul te Maastricht nu verstrekt, dragen alle het stempel Kaiserliches Deutsches Gouvernement Luettich.

Over mijn reis naar Namen volgen nog enkele bijzonderheden.

Terneuzen, 7 september. Hedenvoormiddag te ongeveer 11 uur kwam een Duitse troepenafdeling uit de richting van Aalst bij Melle, een plaatsje van ongeveer 4500 inwoners, enige kilometers ten

zuiden van Gent, in botsing met burgerwachten en Belgische troepen, die aldaar waren verschanst. De Duitsers openden een hevig kanonvuur, dat door de Belgen werd beantwoord. Weldra waren verscheidene fabrieken en woningen van het dorp in brand geraakt. Ook het grote pensionaat, dat naar het schijnt door de vijand voor een kazerne werd aangezien, had veel van het daarop gerichte kanonvuur te lijden. Na dapper te hebben stand gehouden, moesten de Belgen ten slotte terugtrekken, wat in goede orde en met medeneming van het geschut geschiedde.

Te Gent werden een aantal gewonden in de hospitalen gebracht. Na het eindigen der kanonnade wilden velen het deels brandende dorp verlaten, doch werden door het bestuur in hun kelders gezonden, omdat naar men zegde de Duitsers bezig waren hun geschut zodanig op te stellen, dat zij de weg naar Gent konden bestrijken.

Dit bleek later onjuist. Velen zochten nu spoedig een goed heenkomen. Onder dezen waren ook twee te Melle vertoevende Nederlandse dames met kleine kinderen, die blij waren zoeven alhier in veilige haven van de trein te kunnen stappen. Ze waren zo gelukkig geweest te Gent een landgenoot aan te treffen, die hen bij haar tocht flink terzijde stond.

Onder de naar Nederland uitwijkende Belgen zijn velen, behorende tot de (ontwapende) burgerwacht van de verschillende plaatsen. Naar zij verhalen, trachten de Duitsers in de door hen bezette streken op de hoogte te komen van de namen van diegenen, die, tot dat korps behorende, zijn ingeschreven, en worden dezen als krijgsgevangene weggevoerd. Dit is hun een aanleiding om naar Nederland te komen.

Te Gent wordt enerzijds verwacht een oprukken der Duitsers naar Gent, waarvan ze maar enige kilometers verwijderd zijn, terwijl

anderen menen (of hopen) dat ze weer, evenals voor een paar weken, toen ze ook bij Melle kwamen, zuidoostwaarts zullen wegtrekken, naar het oosten van Frankrijk, ter versterking van de westelijke vleugel van het Duitse leger aldaar.

Antwerpen, 7 september. De getuigenissen, door de Belgische commissie tot onderzoek van de schending door de Duitsers van het volkenrecht verzameld, zijn overgelegd aan de minister van justitie.

Ze leggen de Duitsers ten laste het begaan van wreedheden te Visé, Orsmaal, Aarschot, Leuven en de omstreken van Mechelen. Duitsers zouden langs de weg ongewapende boeren en wielrijders hebben doodgeschoten. Hetzelfde lot deden zij ondergaan aan boeren, die in groepen bezig waren de oogst binnen te halen. Zij ledigden de publieke kassen, vorderden levensmiddelen en dranken op en voerden er zich dronken mee, losten schoten in de straten en in onbewoonde huizen om dan later te verklaren dat de bewoners geschoten hadden en te gaan moorden, branden en plunderen. Onder de wreedheden worden verder genoemd, het opsluiten van mannen in de kerken, het verkrachten van vrouwen, het wegvoeren van mannen naar Duitsland om er veldarbeid te verrichten.

Men beweert zelfs dat de weggevoerden gedwongen worden om tegen de Russen te vechten. De Duitsers nemen gijzelaars en eisen dan losprijzen. Ze laten mannen, vrouwen en kinderen voor hun troepen uitlopen en maken misbruik van de witte vlag om de Belgische troepen dicht te kunnen naderen. Voorts zouden zij een tiental pastoors hebben doodgeschoten.

De verwoesting van Leuven.

Berlijn, 7 september. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft: wij zijn in de gelegenheid geweest Hilferich, de directeur der Duitse

Bank, die juist uit België is teruggekeerd, te spreken. Hij is onder andere ook te Leuven geweest en vertelt dat van een algehele verwoesting der stad geen sprake kan zijn. Kapotgeschoten en verbrand zijn slechts de oostelijke wijken, waarin de Duitse troepen door de bewoners arglistig beschoten zijn, met name de straten die van het station en uit de richting Tienen naar de stad leiden. De ironie van het noodlot wil dat de straat van Tienen naar het centrum der stad Leuven de naam “Rue des Joyeuses Entrées” (straat der blijde inkomsten) draagt. Alle muren der huizen in deze straat dragen de sporen van kogels, een bewijs dat elk blok huizen bestormd is moeten worden. Daarentegen is de hele zuidelijke helft der stad en een gedeelte van de westelijke wijk zo goed als onbeschadigd gebleven. Tal van huizen dragen daar opschriften als: “Hier wonen goede mensen. Verzocht wordt hen te sparen”.

Het stadhuis, de parel van Leuven, is ongerept gebleven. De Duitse troepen hebben het “gered”.

Officieren die aan de straatgevechten hebben deelgenomen, vertellen dat Duitse troepen de stoombrandspuiten hebben bediend, die de brand in de gebouwen nabij het raadhuis hebben geblust, ofschoon ze tijdens het blussingswerk voortdurend door de bevolking werden beschoten. Jammer genoeg is het niet gelukt de universiteitsbibliotheek te redden.

Van de kathedraal is de toren ingestort; het schip van de kerk is behouden gebleven.

Vlissingen, 7 september. Het stoomschip Jan Breijdel is met de Belgische koningin aan boord om 3 uur 45 hier gepasseerd met bestemming Antwerpen.

Vlissingen, 7 september. Per trein, provinciale boten en sleepboten, zijn gisteren en vandaag een groot aantal Belgische vluchtelingen hier aangekomen. Honderden vertrekken per mailboot naar Engeland.

Vluchtelingen uit Oostende verzekerden, dat een bombardement van Oostende aanstaande is. 30 treinen met vluchtelingen zijn heden vandaar vertrokken. De Engelsen hebben daar heden troepen geland.

Men schrijft ons uit Vlaanderen, op 6 september:

De ontmoeting te Dendermonde is geëindigd met een tijdig terugtrekken der Belgen; ook hier werd weerom de verstandige tactiek gevolgd om tegenover een in aantal sterkere vijand de levens der Belgische jongens niet zonder noodzaak bloot te stellen. Bijzonderheden over dit gevecht ontbreken of zijn zo verward, dat ze niet bruikbaar zijn. Zo is het mij op het ogenblik nog onbekend of de Duitsers ver over de Schelde zijn gedrongen en de lijn naar Antwerpen reeds afgesneden hebben. Daarover zal vandaag eerst zekerheid zijn te krijgen. Vast staat, dat de kleine tochten in de richting Gent talrijker worden en vaker herhaald worden; vrijdagavond waren er patrouilles te Schellebelle en zes wielrijders kwamen die avond zelfs tot Wetteren, waar het volk nu in grote ongerustheid verkeert, te meer, omdat de genie daar ter plaatse en ook verder de bruggen over de Schelde heeft doen springen. Voor Gent en omstreken is de toestand dan ook nog verre van opgeklaard, terwijl vliegmachines wel zorgen, dat de schrik er bij de bevolking in blijft. Vrijdag was Eeklo aan de beurt om een bom te krijgen en gisterenochtend kreeg Gent uit een Taube twee granaten cadeau, die gelukkig geen schade aan personen toebrachten.

Het overige Vlaamse land is op het ogenblik vrij van vreemde troepen. In Moortsele zijn nog drie verdwaalde uhlanen gepakt;

Zottegem, Oudenaarde, Berchem, Ronse, Waregem en andere plaatsen berichten van Duitsers gezuiverd te zijn. Personen, die te Mechelen geweest zijn, zeggen, dat de stad door de Duitsers verlaten is en sedert donderdag niet meer gebombardeerd werd; van de huizen zijn er alleen een twaalftal verwoest, verder zijn er vele gedeeltelijk vernield. Het ergst zijn de Rombouts- en de Lieve-Vrouwekerk er aan toe, ook het stadhuis aan de hallen zijn zwaar beschadigd.

Te Brussel zetelt nu von der Goltz. Hij heeft daar de volgende proclamatie verspreid:

“Z.M. de Duitse keizer heeft het behaagd mij, na de inneming van het grootste gedeelte van het Belgische grondgebied, tot gouverneur-generaal van België te benoemen. Ik heb de zetel van de algemene regering te Brussel gevestigd in het ministerie van kunsten en wetenschappen (Wetstraat). Op bevel van Zijne Majesteit is er aan de gouverneur-generaal een burgerlijk bestuur (ministerie van oorlog, Leuvense straat) toegevoegd. Zijn excellentie von Sandt is benoemd tot chef van deze administratie.

“De Duitse troepen zetten hun overwinningstocht in Frankrijk voort. Mijn taak zal het zijn rust en orde op Belgisch grondgebied te handhaven.

“Elke vijandelijke daad van de zijde der inwoners tegen de Duitse soldaten, elke poging om hun verbindingen met Duitsland te verstoren, de spoorwegdienst, telegraaf of telefoon te hinderen of te beletten, zal ten strengste gestraft worden. Elk verzet of opstand tegen het Duitse bestuur zullen zonder vergiffenis onderdrukt worden.

“Het is de harde noodzaak van de oorlog, dat de bestraffing van vijandelijke handelingen naast de schuldigen ook onschuldigen treft; daarom is het des te eerder plicht voor alle verstandige burgers een druk uit te oefenen op de woelige elementen der bevolking, om deze te weerhouden van elke handeling tegen de openbare orde gericht.

“De Belgische burgers, die vreedig hun bezigheden zouden willen hervatten, zullen van de zijde der Duitse troepen of regeringspersonen niets te vrezen hebben; zoveel mogelijk moet de handel hersteld worden, moeten de fabrieken weer werken, de oogsten binnengehaald.

“Belgische burgers! Ik vraag aan niemand zijn vaderlandse gevoelens af te zweren, maar ik verwacht van u allen een verstandige onderwerping en een volstrekte gehoorzaamheid aan de bevelen van de gouverneur-generaal. Ik nodig u uit in hem vertrouwen te hebben en hem uw medewerking te verlenen; deze uitnodiging richt ik in het bijzonder tot de staats- en gemeenteambtenaren, die op hun post zijn gebleven. Hoe meer gij aan deze oproep gevolg heeft, des te beter dient gij uw vaderland.

Gedaan te Brussel, 2 september 1914. De gouverneur-generaal baron von der Goltz, veldmaarschalk.”

Laat ons hopen, dat de grote gaven, die de nu 70-jarige von der Goltz bezit, door hem ook gebruikt zullen worden om zijn eigen landgenoten wat te breidelen in hun bandeloze ijver om van de aan hem toevertrouwde provincie een woestij te maken. In artikelen uit de Nederlandse pers en Belgische bladen overgenomen, zie ik hier, dat men bevreesd is, dat er in Brussel nog onlusten zouden zijn te verwachten, de bevolking zou door de Duitsers tot wanhoop gedreven zijn, de levensmiddelen zouden bijna uitgeput raken. Een mij zeer bekend, alleszins betrouwbaar persoon, is gisterochtend uit

Brussel vertrokken en heeft mij gistermiddag verzekerd, dat alles daar gewoon gaat, zoals het ging sedert de Duitse bezetting is aangekomen. Vlees, melk, boter en eieren zijn nog moeilijk te krijgen, maar dat was 14 dagen geleden reeds het geval. Men kan dus zeggen dat de toestand dezelfde blijft en zeker niet verergerd is. Ook zijn in Brussel de biljetten van één en twee frank in omloop gekomen, evenals het Duitse geld, tegen het tarief, dat ik u reeds mededeelde.

Nu het bestuur te Brussel geregeld is, schijnt de staf verder te trekken; de Bien Public bericht, dat deze van Halle naar Binche is verplaatst.

Het zal wel weinig gebeuren, dat een gemeenteraad buiten de gemeente bijeenkomt. De oorlog zal ons dat hier gebracht hebben. Gisteren vergaderden de gemeenteraadsleden van Mechelen, welke daar aanwezig waren, te Gent en bespraken er maatregelen van hulp voor de gevluchte gemeentenaren. De burgemeester was naar Engeland vertrokken om hulp te vragen; deze is hem verleend, schepen uit Oostende en Antwerpen zullen Mechelse vluchtelingen naar Engeland overbrengen. Het Engelse volk gedraagt zich in deze dagen jegens de arme Belgische bevolking met niet genoeg te prijzen menslievendheid. Trouwens ook het onthaal, dat de ongelukkige Belgen in Nederland vinden, wordt door bladen van alle kleur en gezindheid hogelijk gewaardeerd en met instemming drukken zij de heilwensen af door de Belgen aan koningin Wilhelmina op 31 augustus gezonden.

Ten slotte meld ik u nog, dat de leden der Gentse katoenbeurs aan hun machtige collega's te New York een telegram hebben gezonden, waarin zij zeggen dat een Taube bommen op Gent heeft geworpen. Zij protesteerden hiertegen, maar wij gaan verder, zeggen zij, en verzoeken uw invloed bij uw regering aan te wenden. Gent heeft

200.000 werklieden en een verwoesting door bombardement, zou een ramp zijn.

De Belgische legatie te 's-Gravenhage oordeelt het nuttig de betekenis vast te stellen van de militaire verrichtingen, waarvan de streek tussen Mechelen en Vilvoorde in de dagen van 24, 25 en 26 augustus jongstleden het toneel is geweest.

Het Belgische veldleger, dat de 24^e augustus een uitval deed uit het versterkte kamp van Antwerpen, kreeg voeling met twee vijandelijke divisies ten zuiden van Mechelen. In de loop van de dag van de 25^e zijn de Duitse troepen, die versterkt waren door een per spoor uit Brussel gekomen divisie, naar het zuiden teruggeworpen in de richtingen Vilvoorde en Leuven. De Duitse rechtervleugel, terugwijkend op laatstgenoemde stad, veroorzaakte er een paniek. Tengevolge van een misvatting had het hoofd zijner colonne het vuur te verduren van het te Leuven gebleven Duitse garnizoen. Dit incident schijnt de reeds bekende verwoesting van een groot gedeelte der stad uitgelokt te hebben.

De slag werd de 26^e bij het aanbreken van de dag over een uitgestrekter front hervat, daar de Duitsers nieuwe massa's troepen in het gevecht brachten. Het Belgische leger behield zijn stellingen en kreeg vervolgens, in de namiddag, bevel, zich op Antwerpen terug te trekken. De terugtocht werd in volmaakte orde ondernomen.

Het door de generale staf beoogde doel was volkomen bereikt : de omtrek van de versterkte stelling was gezuiverd en van de andere kant had de Belgische aanval de vijand genoodzaakt de belangrijke krijgsmacht, die naar de slagvelden van Henegouwen trok, naar het noorden te keren.

De algemene eenheid beogende situatie in het noorden van Frankrijk legt voorlopig aan ons veldleger een verdedigende houding op.

Het Belgische gezantschap te 's-Gravenhage deelt mee, dat de missie, bestaande uit de heren Carton de Wiart, minister van justitie, de Saedeleer, Hijmans en Vandervelde, ministers van staat, die door de Belgische regering naar Washington is gezonden met de bekende opdracht, om aan de president der Verenigde Staten de moeilijke toestand, waarin België verkeert, kenbaar te maken en hem nauwkeurig in te lichten over het optreden door Duitse troepen sedert hun komst in België, geen ander doel heeft en zelfs niet veronderstellender wijze een eventuele tussenkomst van het kabinet te Washington in het tegenwoordige conflict, dat Europa verdeelt, ter sprake zal brengen.

De tegenwoordige toestand te Luik.

Onze stadgenoot, de heer C. H. J. Schneider, die verleden week Luik bezocht heeft, schrijft ons, naar aanleiding van het artikel: "De tegenwoordige toestand te Luik" in ons ochtendblad van 7 september, dat hij te Luik verscheidene Belgen zowel als Duitsers gesproken heeft en dat de stemming aldaar op hem een aanmerkelijk andere indruk heeft gemaakt, dan op onze vorige berichtgever.

"Van "bedrukte gezichten" en "droefgeestig tegen de toonbanken leunend personeel" in de winkels heb ik met de beste wil niets kunnen merken. Dat de Duitse militairen door de "vijandige bevolking" totaal genegeerd worden, moet ik beslist tegenspreken, daar ik de inwoners dikwijls met de Duitse soldaten over straat zag lopen en in de cafés zitten. Ook viel mij op, dat de mening volstrekt niet zo geweldig anti-Duits is."

“Ook “van door woede verwrongen gezichten” heb ik niets gezien en het “snauwen” moeten de soldaten bepaald pas sedert kort ingevoerd hebben. Mij trof de vriendelijke wijze, waarop mij door de soldaten overal de weg gewezen werd. Ook op de Kommandantur en het gouvernement, waar ik een pas voor Namen wilde halen, sprak ik met zeer voorkomende en aangename mensen.”

In De Tijd vinden wij het verslag van een onderhoud met professor Noël, priester-leraar aan de Leuvense universiteit. Over de vernieling van de bibliotheek, meldde deze, dat men sinds een jaar bezig was de boekenverzameling te inventariseren.

Ondanks geregelde arbeid was men er in een jaar pas in geslaagd de eerste paar letters van het alfabet in de oude catalogus na te snuffelen en te ordenen. Gedurende dit jaar had men honderden brochures, pamfletten en allerlei geschriften gevonden, die alle onbekend waren en alle daterende uit de 16^e en 17^e eeuw.

Deze vertegenwoordigden een ongelooflijke schat voor de geschiedenis der Nederlanden, waaruit men buitengewoon veel belangrijks had kunnen vinden, dat geheel onbekend was aan onze historici. En dit alles gold juist de theologische afdeling, die men het eerst begonnen was te inventariseren. Ook talloze wiegendrukken bevatte deze prachtbibliotheek.

En van dat alles zal waarschijnlijk niets meer gevonden en gereconstrueerd kunnen worden.

Ik heb, zegde de hoogleraar verder, een student gesproken, die de puinhopen bezocht heeft van de bibliotheek en deze verklaarde dat er niets van de muren over is.

De verwoesting van Leuven.

Zondag, 6 september.

Ik heb zaterdag nog eens volop gelegenheid gehad de ellende van de oorlog gade te slaan. Alweer te Leuven. Het gehele verlaten middengedeelte van België, waar de oorlog over is getrokken, zal lang nog na de vrede, die toch eens moet komen, het aanzien hebben van een geteisterde streek. Maar de kostbare bibliotheek van de Leuvense hogeschool zal ook na die vrede niet meer aan de mensheid teruggegeven kunnen worden.

En het gehele intellectuele België zal dat nooit kunnen vergeten. Het staat nu al voor me vast dat in de toekomst de Belgen de Duitsers en de Duitsers de Belgen de schuld zullen blijven geven. Maar de kostbare boeken en zeldzame perkamenten zullen daarmee niet terugkomen.

Ik heb het genoeg gehad zaterdag een Nederlander te Leuven te ontmoeten, doctor Noyons, hoogleraar aan de medische faculteit van de Leuvense universiteit. Professor Noyons is op het ogenblik nog steeds te Leuven en verpleegt daar met zijn vrouw de gewonden hetzij of het Belgen of Duitsers zijn. En dat echtpaar heeft zich in de verschrikkelijke dagen van Leuven doen kennen als te zijn van het echte heldensoort ... al zouden ze beiden verbluft kijken als ze het hoorden. Want ware helden weten in de regel niet dat ze het zijn.

Toen ik zaterdagmiddag zat te wachten in een van de hals over kop ingerichte verbandzaken van het Instituut voor filosofie te Leuven, kwam eerst mevrouw Noyons binnen, de Hollands-rustige, beschaafde dame, nu in witte doktersjas en het gelaat moe van de vele dagen en nachten onafgebroken zorgen voor de gewonden.

Men kan zich niet voorstellen hoe voor Nederlanders die in België te midden van de oorlogsellende zitten, het woord Holland is als het

woord moeder voor een kind. Men voelt stille tevredenheid en dankbaarheid bij het denken er aan. Ik heb mensen die boven op verhuiswagens te midden van 100 Belgen zaten, het wel plotseling uit horen juichen omdat ze het Hollandse vlaggetje voorop mijn auto zagen. Dan wist ik het al: Hollanders die naar hun land toe vluchtten.

Maar om terug te keren tot het Instituut voor filosofie te Leuven. Professor Noyons kwam ook binnen, eveneens in zijn doktersjas en ook hem deed het zichtbaar goed een landgenoot te ontmoeten in de Leuvense woestenij. Hij had juist een operatiegeval onderhanden, maar bleef vragen en vragen, tot mevrouw hem eindelijk weg moest krijgen met een: "Meneer blijft wel even op je wachten. Werk eerst even af". Professor Noyons is nog jong, met krachtige blauwe ogen en een breed voorhoofd, kort en vlug in zijn bewegingen. Een man die door de Leuvenaars altijd geëerd zal worden.

Hij heeft mij veel verteld en zijn Belgische collega's hebben me veel verteld. Onder andere dit, dat vrijwel alle prachtige bouwwerken in Leuven zijn gespaard gebleven, behalve de Sint Pieterskerk, die, ondanks de verwoesting, waarschijnlijk wel te restaureren zal zijn. In het stadhuis is hier en daar het interieur verwoest, terwijl sommige schilderijen uit de lijsten zijn gesneden. Maar de boekerij ... als de Leuvenaars beginnen over hun verbrande boekerij! ...

Op dinsdag 25 augustus ontving men 's middags aan het hospitaal de boodschap dat er 's avonds een honderdtal gewonden te verwachten zouden zijn en of men zich daar klaar wou houden. Men maakte de bedden gereed en het gehele personeel bleef in het hospitaal aanwezig. Om 7 uur begon plotseling de kogelhagel en om goed 8 uur stond de bibliotheek reeds in brand. De gewonden kwamen al gauw het hospitaal binnen en in de loop van woensdag kwam professor Noyons opeens tot de ontzettende ontdekking dat hij onder zijn

handen kreeg zijn tweede dienstmeisje, dat getroffen was door drie gewerschoten in haar zij.

Hij dacht zijn beide dienstmeisjes rustig thuis, beschermd als zijn huis had behoren te zijn door de reusachtige Rode Kruisvlag en de mededeling, op de deur vermeld, dat daar een Hollandse dokter woonde. Hij verbond het meisje, snelde naar zijn huis en vond daar de deur opengebroken, en zijn meubels en schilderijen overal door bajonetsteken en -sneden moedwillig vernield. Bovendien had men in het salon brand gesticht en met de grootste moeite kon hij het vuur weer blussen. Ik ben in het huis geweest en heb de verwoesting gezien. Professor Noyons heeft een nieuw huis in oud Hollandse stijl laten zetten op de Tienense boulevard en dat huis op kostbare wijze laten bemeubelen en versieren. Ik heb nu in het huis gezien hoe zonder doel de meest waardevolle dingen als oud Chinees porselein en Japans aardewerk is vernield, hoe buffetten en stoelen zijn beschadigd, hetgeen volkomen overbodig was, daar met toch het huis binnen was gekomen om het in brand te steken. Wat er gebeurd was bleek al gauw. Er waren Duitse soldaten binnengedrongen en die waren zonder verdere mededelingen aan het vernielen gegaan. Het verschrikte tweede meisje was door één der soldaten in de zij geschoten.

Er werd professor Noyons bovendien nog meegedeeld dat ook andere plaatsen, waar gewonden verpleegd werden, niet onaangetast bleven en zonder verder praten ging hij daarop over de straten, waar nog steeds werd geschoten, de Duitse commandant zoeken en hij eiste bescherming voor zijn huis en ieder ander gebouw dat de Rode Kruisvlag rechtmatig uit had gestoken. De commandant zegde hem die bescherming toe, maar donderdags werd in zijn huis een tweede poging tot brandstichting gepleegd. Toch had professor Noyons door zijn heldhaftige optreden weten te bereiken dat alle hospitalen en ook de kloosters en kerken gespaard bleven.

Wat mij opviel in het huis van professor Noyons waren kogelgaten door de ruiten in de achtergevel, doorgedrongen door de tussenmuur tot in het salon op de eerste verdieping. Volgende de lijn van die kogels, moeten de schoten op de huizen zijn gelost van een hoogte die zich op een 500 m achter de huizen bevindt. Vandaar uit heeft men slecht kunnen controleren wie er in Leuven schoot of niet. De kogels zijn van het Duitse maaksel.

Op de Tienense boulevard zijn hier en daar graven waar de gedoden voorlopig in gelegd zijn. Vlak voor het huis van professor Noyons ligt zijn buurman begraven. Juist zaterdag zag ik de graven openmaken en de doden er uitnemen om ze over te brengen naar het kerkhof. Ik zag de burgers de slappe, dode lichamen wikkelen in grote zakken en ze leggen op baren.

Wie de oorzaak is van de verwoesting van Leuven, Belg of Duitser, professor Noyons weet het niet. Is er iemand die het weet? Maar ik heb in Leuven nog weer eens de ellende, die de oorlog vergezelt, kunnen voelen.

Te midden van alle ellende nu zijn professor Noyons en zijn vrouw dag en nacht op hun post gebleven om te doen voor hun lijdende medemenssen wat ze konden. Toen donderdag door de Duitse commandant aan de bevolking van Leuven werd aangezegd, dat iedereen Leuven voor twaalven moest verlaten, omdat de stad platgeschoten zou worden, besloten zij te blijven, want hun 150 gewonden konden niet zo gauw vervoerd worden, dus bleven zij ook. Dat "dus" is wat hen tot held stempelt. Met enige getrouwen droeg men de gewonden in de kelders van het hospitaal en bleef daar in zenuwtergende spanning zitten wachten op het bombardement dat niet kwam. Twee dagen bleef men er, toen gingen de gewonden weer naar hun zalen.

Veel woorden zijn hier niet nodig. Professor Noyons en zijn vrouw zijn helden.

Uit geteisterd België.

Men schrijft ons:

Hoe het leven der bewoners was in de plaatsen om Luik, die, in tegenstelling van zoveel andere, door de Duitse soldaten niet zijn verwoest, wil ik trachten u te vertellen.

Ons huis is gelegen in Herstal, een voorstadsje van Luik, dicht bij de brug van Wandre, die hoewel in het begin van de oorlog gebarricadeerd, niet verwoest is door de Belgen, zoals de andere bruggen.

Nu wij uit die hel van geweld en ellende gevlucht zijn en de rust en veiligheid in uw land genieten, voelen we ons uitermate gelukkig, hoewel de gedachte, dat al degenen, met wie we deze droeve augustusdagen meemaakten, nu nog steeds zuchten onder de druk, veel van ons geluk vergalt.

Vraag mij niet, wanneer de volgende feiten plaatsgrepen: bij al de ellende, die we doormaakten, bij het opgejaagd worden als wilde dieren, stond alle begrip van tijd eenvoudig stil.

Het is dan begonnen met de oproep van 13 lichten. Heinde en ver klonk het klokgelui. Geheel de bevolking was op straat, angstig en beklemd en onder het geklep van de klokken trokken ze aan, onze Belgen, de boterhammen onder de arm, afscheid nemend van vrienden en familie, zich verspreidend in de straten of zich neerzettend op de stoepen. Tegenover ons zat, afgezonderd op een stoep, stil en eenzaam lange tijd een jonge man, starend naar en draaiend aan zijn trouwring.

Die eerste dagen van augustus zullen wel geheel verlopen zijn als bij u, met al haar moeilijkheden om geld te wisselen of te krijgen, tot opeens de kreet: "De Duitsers zijn daar!" ons opschrikte. Ze kwamen dan afzetten in ontelbare menigten van de hoge weg, tegenover de brug van Wandre. Vijf dagen lang duurde de opmars van soldaten, wagens, automobielen. Alles werd meegevoerd: wagens met planken, boten, hangbruggen van touw en ijzer, wagens met verbandwatten, eetwaren enzovoort. De rijdende keukens rookten en dampten, soldaten lachten tegen de jonge, vrouwelijke bevolking en hieven telkens uit de vermoeide borsten op bevel hun "Deutschland über alles, ein Gott, ein Kaiser!" aan.

Wat een nobele gezichten er onder en wat lange kerels. De officieren misten niet dikwijls hun litteken over de hele wang of hun oogglas in het ene oog.

Bij ons begon het geweld met de geheel willekeurige fusillade van 13 bewoners uit één huis door brooddronken soldaten.

Daar onze woonplaats weldra van de buitenwereld was afgesneden, deden de dolzinnigste geruchten de ronde, maar waar en droevig nieuws bereikte ons iedere dag door de talloze vluchtelingen, die krankzinnig van angst naar Luik vluchtten.

Het waren bewoners van Moulant, Visé en andere plaatsen, waar de Duitsers alles hadden verwoest. Iedere dag waren het weer andere slachtoffers en ondertussen hadden in en om ons eigen plaatsje de bloedigste gevechten tussen Duitse en Belgische soldaten plaats. In de straten van Herstal zagen wij vechten, man tegen man, 's nachts weerklonk het geschreeuw "Belgen!" onder het oorverdovend geknetter der geweren.

In de donkere straten vreesden ze, op landgenoten te schieten. En om Herstal, op het eigenlijke slagveld tussen de forten Barchon en Pontisse werden ze bij duizenden weggemaaid. Ik heb de lijken opgestapeld gezien tot 1,80 m. Sommigen stonden, zoals ze getroffen waren, dood te leunen tegen hun gevallen kameraden. Bleven in onze straten de lijken lang liggen, zodat de lucht van bloed en lijken alles doordrong, op het slagveld zelf werden ze spoedig verwijderd. In hooiwagens, over elkaar gegooid, zoals ze vielen, werden ze voorbij ons huis gevoerd naar de inmiddels gedolven graven. Hier stak een been, daar een arm, daar een hoofd, vreselijk verminkt uit en steeds volgde op die wagenvrachten, een lugubere wagen met kalk.

Tegenover ons huis was de fabrique nationale die door de Duitsers als ambulance was ingericht. Ook stalden ze daar hun automobielen. Om die reden is ons huis gespaard gebleven, maar hebben we veel ellende gezien, die anderen niet zagen. Het was een voortdurend zich verdringen van vrouwen en kinderen langs de muren, omdat ze zich bij de helse machten, die over onze hoofden waren losgebarsten, daar het veiligst waanden.

Al spoedig waren de Duitsers heer en meester te Herstal. De notabelen waren als gijzelaars weggevoerd. Er werden affiches aangeplakt waarbij de mannelijke bevolking werd gelast binnen te blijven, de vrouwen mochten boodschappen doen. Dat werd niet veel gedaan echter. De straten waren doods en verlaten, daarin heersten de jonge Duitsers, die tergend met hun bajonetten liepen te spelen. Steeds hoorden we het gepang van de geweren, nu hier, dan daar. Er was goed onderscheid te horen tussen het geluid, dat de Belgische of Duitse geweren gaven. De laatsten hadden een kortere, drogere slag, als van een hamer.

De nachten van 5 tot 13 augustus is niemand uit de kleren geweest en hebben we altijd in kelders doorgebracht, nu in deze, dan in gene. We vluchtten altijd maar naar die kant, waar we wisten dat geen gevechten aan de gang waren en verscholen ons dan met velen in een kelder. Altijd werden we liefderijk opgenomen, evenals wij op sommige nachten onze kelder vol hadden. Eén dag en nacht hebben we in Luik doorgebracht, toen het ons te benauwd werd in Herstal. Daar zaten we met een groot aantal mensen in een kelder bij een pottenbakkerswinkel. Het water stond er een voet in en we hadden niets te eten en te drinken dan zuur brood en water.

Maar aan eten dacht niemand haast. Bijl, schop en zaag waren altijd in de kelders gereed voor het geval het huis zou afbranden of instorten, om ons er dan uit te kunnen werken.

Overdag waren we veelal in ons eigen huis, maar toen de gevechten het hevigst waren, de grote kanonnen op de forten speelden en gierend en fluitend kogels, granaten en bommen door de lucht vlogen of het de laatste oordeelsdag was, toen de kogels op ons dak vielen en voor de deur en de granaatscherven op te rapen waren, toen mensen, die we kenden door verdwaalde kogels werden gedood in of bij hun huis, wisten we niet meer waar ons te bergen.

Dagenlang waren van het ene huis naar het andere gevlucht, nu waren we besloten dit niet meer te doen. Overal dreigde gevaar. In Luik hadden de Russische studenten door te schieten de vreselijkste straffen uitgelokt. Bij ons kon dat ook gebeuren. We kropen nu maar op een vliering, onder de dakpannen. De kogels vielen op ons dak. Wellicht hadden we een veiliger schuilplaats uit kunnen zoeken, maar we waren daar maar bij elkaar gekropen, dicht tegen elkaar aan en in die twee dagen en nachten leerden we vertrouwd worden met de dood. Ieder ogenblik konden we gescheiden worden door afgedwaalde of gemikte kogels en het is vreemd, maar de stille

berusting kwam over ons. Eén wens hadden we, samen te kunnen sterven, als het moest. Soldaten kwamen ook in de huizen om naar verboden wapens te zoeken. Het waren niet meer de ruwe jonge gasten van eerst. Het waren nu de oudere landweermannen. Ik had diep medelijden met ze en gaf ze koffie en brood en liet ze de doorgelopen voeten wassen. Mijn man en ik, beiden moesten proeven, voor ze iets willen eten en nauwkeurig keken ze toe of we de koffie wel doorslikten. Van het brood sneed ik een stukje af om het in mijn mond te steken. Ze verzochten me toen, van de andere kant er ook wat van te eten. Eerst daarna aten ze het op. Ze stonden soms in de straten met de portretten van hun kinderen in de hand en lieten ze zien, namen dan de kinderen van ons, bewoners, op de arm, kusten ze en gaven ze bonbons, die ze in hun ransel meevoerden. Daar zat trouwens van alles in, tot zoutvaatjes en bouillonblokjes toe. Ook gaven ze geld aan de kinderen. Morgen hebben we het misschien toch niet meer nodig, heette het. De straten waren bezaaid met wapens, kleren en helmen. Ik raapte een helm op, een kogel was er boven doorgedaan en van binnen zat er bloed en haar aangekleefd. Wagenvrachten werden opgeraapt en naar het stadhuis te Luik gevoerd. Daar kon ieder die wilde ook bons krijgen voor brood en vlees. Het brood, dat men nog kon krijgen, was zuur en draderig door het ontbreken van gist en lag ieder na het eten nog als een steen op de maag. Het vlees, dat men uitdeelde was afkomstig van de koeien uit de verwoeste dorpen, opgevangen en naar Luik vervoerd. Daar stonden de arme beesten, vermagerd en uitgehongerd op hun dood te wachten. Ieder die wilde mocht de koeien gaan melken en 's morgens om 5 uur, als onze gevangenissen open gingen, zag men vrouwen, veelal nonnen, naar de hongerige beesten snellen, om ze te melken.

Verder was de stad als uitgestorven. Aangeplakt was er, dat er geen leven gemaakt mocht worden.

Een buur was aan het timmeren getrokken. In minder dan geen tijd was hij gevangen genomen en werd tergend met de dood bedreigd. "Steek een sigartje op, zegde men tegen de arme man, het is je laatste, over een halfuur word je doodgeschoten." Hij is echter na veel angst te hebben uitgestaan vrijgelaten.

Altijd hoorde men schieten, nu hier, dan daar, alleen om de bevolking schrik aan te jagen en ze in de mening te doen verkeren, dat er alweer een gefusilleerd werd.

En ondertussen ging het gewone leven zijn gang. In dit huis werd een kind geboren, daar stierf een mens. Een oude vrouw werd begraven. Een kist had men niet kunnen krijgen, evenmin een lijkoets. Op een handwagen werd ze vervoerd, bedekt door een vloerkleed waar de blote voeten uitstaken. Geduwd door haar zonen, gevolgd door wat vrouwen, zo ging de droevige stoet naar het kerkhof.

En hoe hebben we de moed om te leven er nog ingehouden al die tijd: het was de hoop, dat de Fransen ons zouden komen helpen. Die moesten komen, dat wist iedereen. Die had dit gehoord, die dat. Dan kwam er één in Herstal, die vertelde: om twee uur komen de Fransen en alle blikken richtten zich die morgen naar de langzaam gaande wijzers. Het is twee uur, nog geen Fransen. Dat is niets, lacht men elkaar toe. Het zal vier uur worden, ze kunnen immers opgehouden zijn. En iedere dag bracht ons het een of ander gerucht moet, bij het ontbreken van alle nieuws. Zesenvijftig gewonde Fransen waren in Luik in het hospitaal. Een meisje ging hun sigaretten brengen en kwam met de boodschap terug: "Belgen, houd moed, onze kameraden komen", en weer bemoedigden we elkaar en weer deed de hoop ons leven.

Toen eindelijk op 1 september, na veel lopen en wachten op een pas, we met het bootje van Bonhomme naar Nederland zouden vluchten,

waren er 's morgens heel vroeg verscheidene vrienden om ons de hand te drukken. Daar voeren we heen het kanaal af langs platgebrande dorpen, alleen aan de bruggen door Duitse soldaten opgehouden. Eindelijk waren we in Eijsden waar we geen Duits soldaat meer zagen, waar het mooie Nederland rustig en veilig lag om ons op te nemen. In Maastricht werden we gespijzgd, het spoor vervoerde ons gratis verder het land in en daar zitten we nu in dit gastvrije land, dat ons in liefde wilde opnemen, en hopen, dat de bewoners nooit mogen ondervinden al het vreselijke onrecht, dat ons, arm Belgisch volk, heeft ten gronde gericht.

Men schrijft ons uit Zeeuws-Vlaanderen:

Zondag kon men in de verte weer het geschut horen. Volgens verhaal van vluchtelingen is er bij Hamme (een paar uur van Sint-Niklaas) hevig gevochten. Met het oog op een eventuele belegering van Antwerpen zijn een paar polders onder water gezet. De landbouwers zijn met hun vee gevlucht. Op bevel der militaire overheid worden op de dorpen langs de grens 's avonds de herbergen om 9 uur gesloten. Alle kermissen en andere gemakkelikheden zijn uitgesteld. In de kerken worden openbare gebeden gehouden voor de vrede.

Na het bombardement van Dendermonde heeft het hier niet opgehouden van vluchtelingen. Verschillende families uit Lokeren, Eksaarde, Sint-Niklaas komen met rijtuigen, wagens en karren en ook te voet naar hier, bevreesd als ze zijn voor een belegering van Antwerpen. Zaterdag was het de gehele dag bijzonder druk. De meeste vluchtelingen behoren tot de goeode stand, huren kamers of gaan in pensioen.

Dinsdag 8/09/1914 - avondeditie

Terneuzen, 8 september. De trein uit Gent, die hedenmorgen met een uur vertraging aankwam, wat deed voorzien, dat er iets gaande was, bracht een buitengewoon groot aantal vluchtelingen mee. Wij vernamen, dat het gemeentebestuur van Gent de bezetting van de stad door de Duitse legermacht als onvermijdelijk beschouwt. De burgerwacht is gisteren definitief ontbonden. De vrees om krijgsgevangen te worden genomen voerde een groot aantal van hen over de grens.

De burgemeester van Gent, de heer Braun, van wie gezegd wordt, dat ook hij zou benoemd worden (of zijn) tot Amerikaans gezantschapssecretaris, zou hedenmorgen de Duitse legermacht tegemoet gaan, om de stad over te geven en te verzoeken haar te sparen. De Nationale Bank werd gisterenmorgen reeds gesloten, terwijl de post in de namiddag geen geldzaken meer behandelde. Ook de staatswerkhuzen werden gesloten, waardoor 1500 arbeiders werkloos werden.

Antwerpen, 7 september. De koningin is te Antwerpen teruggekeerd.

Oostende, 7 september. De Duitsers hebben in enkele uren door beschieting en brandstichting Dinant aan de Maas verwoest. De vrouwen werden in de kloosters opgesloten, terwijl vele mannen gefusilleerd werd. Honderd notabelen zijn op de Place d'Armes neergeschoten. De Duitsers beweren deze excessen bedreven te hebben, omdat er van de heuvels rond Dinant af schoten gelost waren, zonder resultaat overigens.

Een hevig gevecht, dat 5 uur duurde, heeft plaats gehad tussen Melle en Kwatrecht, tussen Belgische vrijwilligers en Duitsers, die talrijker waren. Na hardnekkige tegenstand zijn de Belgen in goede orde teruggetrokken.

De Duitsers houden Melle bezet en trekken naar Gent op.

Antwerpen, 8 september. Officieel wordt bevestigd, dat de Duitse militaire overheid te Luik formeel aan de inwoners verboden heeft om gedurende drie dagen hun huizen te verlaten. Deze maatregel moet verklaard worden uit het verlangen om het vertrek van talrijke troepen naar Duitsland verborgen te houden. Sedert enkele dagen is de bewaking van het spoorwegverkeer opgedragen aan Duitse matrozen, wat erop schijnt te wijzen, dat de Duitse reserve uitgeput begint te raken.

De Duitse troepen, die gisteren in de omstreken van Dendermonde en Aalst lagen, zijn heden in de richting van Gent opgerukt. De Duitsers kantonneren te Melle en Wetteren. De burgemeester van Gent heeft een afgevaardigde naar de commandant gezonden, teneinde een overeenkomst vast te stellen.

Londen, 8 september. Een correspondent van de Daily News te Oostende geeft een beschrijving van een autotocht, die hij zaterdag over Lokeren heeft ondernomen. In deze plaats (sedert door de Duitsers bezet. Redactie) was het kalm. Een met een mitrailleurse gewapende auto verwekte enige opschudding, doch het bleek een Belgische te zijn, die bij Zele (ten zuidoosten van Lokeren) juist in een schermutseling gewikkeld was geweest met 130 wielrijders en uhlanen.

De correspondent begaf zich toe naar Overmere (ten zuidwesten van Lokeren), waar hij geruchtmakende verhalen hoorde over de nabijheid van de Duitsers. Hij beklom de kerktoren, doch kon wegens het geboomte niets zien.

Langs dezelfde weg terugkerend, werd de correspondent opeens uit een hinderlaag beschoten. Met 60-mijlsvaart wist hij naar Zeveneken te ontsnappen, waar Belgische soldaten waren.

Hier vernam hij, dat de brug te Hamme (ten oosten van Lokeren, aan de Schelde) door de Belgen was opgeblazen.

Ten oosten en ten westen van de rivier was het land onder water gezet, om het transport van zware kanonnen in de richting Antwerpen te beletten.

In de omtrek van Mechelen en Dendermonde hebben de Duitsers de boerenhoven in brand gestoken, om zoveel mogelijk mensen naar Antwerpen te drijven en de voorraad voedsel daar te doen afnemen. Alle vluchtelingen zijn echter naar het Westen gezonden.

België in de tweede fase van de oorlog.

Men schrijft ons:

Maandag, 25 augustus, dus daags voor de aanvang van de verwoesting van Leuven.

De morgen gaat voorbij met een kort bezoek aan Leuvens kunstschaten. Daarna begeef ik mij naar professor S., een bekend en geestdriftig flamingant. Een vrouw ontvangt mij in het fraaie, geheel gerestaureerde 17^e-eeuwse woonhuis in de Schapenstraat tegenover het Begijnhof. Professor S. was uit als tolk met een grote melkhandelaar, die door de Duitsers een aanmerkelijk aantal paarden ontnomen was, wiens stallen overal verwoest waren en die nu met machtiging van de commandant de omstreken doorkruiste om te redden, wat nog te redden viel. Een der eigenaardigheden in deze tweede fase van de oorlog is immers telkens geweest, dat men blind en roekeloos door de losgelaten soldaten fabrieken liet

uitbranden, de inwoners onder bedreiging liet verjagen en daarna van de steden uit, die tengevolge van deze vernietigingen gevaar liepen van geregelde toevoer van voedsel verstoken te worden, alle moeite deed, of althans stappen der inwoners begunstigde om de stroom van proviandering uit het land naar de stad weer aan het vloeien te brengen. Met hun passen reden nu deze twee heren van 's morgens vier tot 's avonds zes uur door alle omliggende dorpen en zagen zo tevens alle overblijfsels en bewijsstukken van de oorlogsmaatregelen van de doorgetrokken Duitse regimenten.

's Avonds kwam mijn gastheer dodelijk vermoeid terug. Hij had de indruk dat de intimidatie van de plattelandsbevolking volmaakt bereikt was. Kwam men in het kleine melkkarretje langs achterwegen voortsluipende gezinnen tegen, dan werden terstond door allen tot de kleine kindertjes toe de armen opgeheven. Er waren geen vrienden meer, alles wat zich hier met een klaarblijkelijk gevoel van veiligheid voortbewoog kon niet inwoner, maar moest vijand zijn. Professor S. schreeuwde hen dan toe: "Om Gods wil, doe dat niet, handen neer mensen." Het deed pijn aan het hart dit te horen.

Professor S. bood mij gastvrijheid aan voor de volgende dagen. Wij zouden dan zien voldoende machtiging te krijgen om met ons drieën de melkinrichting op gang te gaan brengen. Onder de visioenen, die professor S. meebracht, werkt het sterkste in mij na, dat van een oude man van 70 jaar met zijn kleine krukje nog in de hand geklemd, een bajonetsteek in de borst en met verbrand onderlijf. Het was een kleine burger, die in de omtrek in een reuk van heiligheid stond. Hij had zijn laatste lichamelijke krachten aan bedevaarten gegeven en de laatste vlammen van zijn geestelijk leven waren in onophoudelijk gebed uitgegloeid.

Dinsdag, 25 augustus. We gaan vroeg op weg, om onze passen in orde te brengen. We bezoeken de rector magnificus der Leuvense

universiteit, Monseigneur Ladeuze, huisprelaat van zijne heiligheid, een zeer vriendelijke en energieke persoonlijkheid, die voor enige jaren een bekende opstand van de Leuvense studenten tegen de maatregelen van de vice rector om de goede zeden in het particuliere studentenleven te handhaven, met grote beslistheid had onderdrukt. Hij had grote lust gehad om verpozing te zoeken van zijn drukke rectoraatswerkzaamheden in het buitenland, maar was in deze moeilijke tijden te Leuven gebleven, omdat de verantwoordelijke post, die hij bekleedt, na de intocht der Duitsers zijn tegenwoordigheid, in het belang der beroemde oude instelling, gewenst maakte. Hij had ook 24 uur als gijzelaar op het stadhuis gevangen gezeten en kon alleen toestemming krijgen om de mis te gaan horen, nadat een andere geleerde zijn plaats als gijzelaar voor enige uren had ingenomen.

Opmerking verdient, dat in Leuven de pastoors de mis konden opdragen zonder gewapende escorte. Geestelijken van omliggende dorpen vertelden ons, dat zij zich in de sacristie slechts hadden kunnen verkleden en de mis slechts hadden mogen bedienen, vergezeld door drie soldaten, de bajonet op het geweer.

In het gebouw van het Rode Kruis troffen wij een groot aantal geestelijken aan, allen werkzaam aan de verpleging der gewonden. Ik zag er de beroemde neoscholasticus, professor Nys, pater Janssens en een studiegenoot, professor Noyons, evenals van ouds in klaarblijkelijke welstand Binnen het Rode Kruis waren overal de Duitse troepen verspreid. We vonden er, bijna genezen, een oude man en een knaapje van, ik meen, 12 jaar, op wie geschoten was, ergens ver weg, in een der dorpen. Pater J. was onophoudelijk door officieren met revolvers bedreigd. Men scheen niet te verwachten op andere wijze iets van de geestelijke heren gedaan te kunnen krijgen. Geestelijke heren van hoge leeftijd waren in het bijzonder voor lichamelijke arbeid gebezigd. Meermalen is het bijvoorbeeld

voorgekomen dat de soldaten een bejaarde geestelijke (in een geval, waarvoor ik instaat, was hij ongeveer 65 jaar oud) nadat gebleken was, dat in zijn kelders geen geweren en in de kerktoren geen mitrailleurs verborgen waren, enige uren onophoudelijk de pomp liet zwengelen, om hun bij het wassen behulpzaam te zijn. Uit deze enkele bijzonderheden moge de lezer blijken, welk een wantrouwen de Duitse officier te velde tegen de Waalse geestelijke moet hebben bezielde.

Algemeen werd verteld, dat geestelijken van de kansel af het volk tegen de vijand hadden opgehitst en als voorbeeld werd telkens door officieren aangehaald, dat kardinaal Mercier in zijn pastorale brieven daartoe zou hebben opgewekt. Ik heb echter al deze stukken van de edele en verfijnde geleerde en Mechelse aartsbisschop gelezen en kan getuigen, dat het herderlijke omzendbrieven zijn van een hoog en edel gehalte, zonder het kleinste spoor van ophitsing. Er zijn priesters gefusilleerd, omdat men boven in een kerktoren een mitrailleur gevonden had. Het schijnt echter, dat de Belgische troepen, overhaast wijkend voor de overmacht, het machinegeweer in de kerktoren hadden achtergelaten. Niettemin werd dan de deken en bij gebreken van die een willekeurige priester (gelijk in Aarschot, waar de deken ontkomen was), hoofdelijk verantwoordelijk gesteld voor de aanwezigheid van vuurwapens in gebouwen, die, na afkondiging van de krijgswet ter volmaakte beschikking stonden uitsluitend van de militaire overheid. Ik wil hier nog aan toevoegen (en ik zal hiervan later nog een doorslaand bewijs geven), dat in de zenuwgeprikkelde verbeelding van het leger elk voorval dat zich in een dorp kon hebben voorgedaan, onmiddellijk zich over tal van dorpen vermenigvuldigt. Men kon geen soldaat spreken, of hij noemde terstond enige dorpen, waar “de pastoor in de kerktoren een machinegeweer had geplaatst om op de troepen te schieten enz., enz.”

Uit de mond van notabele en geloofwaardige personen teken ik nog de volgende bijzonderheden op: de eerste ontmoeting tussen de burgemeester van Leuven en de commanderende Duitse officieren van het Duitse korps, dat Leuven heeft bezet, was zeer karakteristiek. De burgemeester, min of meer ontsteld door het gezicht van de brownings, die men op hem gericht had gehouden, zat aan tafel en een aantal hoofdofficieren stelde met kracht hun eisen. De eerste eiste terstond 30.000, de tweede 32.000 kilo brood, de derde 30.000 kilo meel. Werd hier niet terstond aan voldaan, dan moest de stad 200.000 frank per dag betalen. Het schijnt dat de Leuvense overheid tegenover de overwinnaar niet de nodige bereidwilligheid heeft aan de dag gelegd, welke toch zeker gepaard kan gaan met fierheid, gelijk het optreden van Brussels burgemeester heeft bewezen. Daar het geld van alle banken in veiligheid gebracht was, terstond na het gebeurde in Hasselt, waar de Duitsers twee miljoen frank hadden in beslag genomen, was de geldbuit in Leuven zeer klein. Thans eiste men onmiddellijk 100.000 frank uit de gemeentekas. Die waren er niet. De eis werd achtereenvolgens verminderd tot 80.000 frank, tot 50.000 frank, 20.000 frank, 10.000, steeds gevolgd door een ontkennend antwoord. De commandant zou zich ten slotte tevreden stellen met 3000 frank. De gemeentelijke fiscus antwoordde op de vraag van de burgemeester, dat er 3080 frank in kas waren. Laten wij zien, zegde de burgemeester aan de schepenen van financiën of zij de 80 frank erbij nemen tegen ontvangstbewijs. Er werd zo lang met revolvers en met bedreigingen van fusillering op de burgemeester gewerkt, dat deze zich te bed moest begeven.

Een schepene werd in een auto meegenomen ter bezichtiging van een der bruggen. Deze bleek in orde te zijn. Toen werd hem medegedeeld, dat hij gefusilleerd zou worden, zo hij niet terstond een eed zwoer, dat alle Leuvense bruggen precies in dezelfde toestand waren. Hij protesteerde met te zeggen, dat hij de meeste

van die bruggen in geen maanden gezien had en hij weigerde dus de eed te zweren. Na een weinig opwekkend spel met geladen revolvers werd de ongelukkige man weer als gijzelaar opgesloten. Men voelt uit dat alles, de dodelijke angst voor de Duitsers om, terwijl men zich in veiligheid waande, en geen voorzorgsmaatregelen nam, zich aan vijandelijke daden bloot te stellen. De gijzelaars waren in het stadhuis opgesloten. Elk ogenblik drongen Duitse officieren hun zorgvuldig bewaakt vertrek binnen en eisten grote hoeveelheden verplegings- en verbruiksartikelen, zonder echter aan dezelfde gijzelaars gelegenheid te geven om naar buiten te gaan en van hun invloed bij de burgerij gebruik te maken. Toen monseigneur Ladeuze, de rector magnificus, een uur naar de mis wilde gaan, moest eerst in de stad rondgezocht worden om een gijzelaar te vinden, die zo lang zijn plaats innam. Voor hun eten moesten ze zelf zorgen. Het werd hen door een knaapje gebracht. Een paar officieren, die de waarnemende burgemeester in zijn huis wensten te bezoeken, namen het jongetje mee om de weg te wijzen. Nu was de schepen Schmitz wegens de ziekte-toestand van de burgemeester tot waarnemend burgemeester benoemd. De jongen moest de officieren dus naar het huis van de heer Schmitz brengen. Toen men daar aangekomen was en er gebeld had, vroeg men de jongen, of daar dus de burgemeester woonde. "Neen", antwoordde de jongen, hier woont de burgemeester niet. De officieren gaven terstond aan een peloton soldaten bevel om de jongen op de plaats neer te schieten. Gelukkig had deze tegenwoordigheid van geest, om zodra hij het bekende woord fusilleren hoorde, uit te roepen: "Maar hier woont wel de waarnemend burgemeester, de heer Schmitz." Dit redde zijn leven. Hoe groot moet niet de angst van deze officieren, die waarschijnlijk een overval in een dorpje hadden meegemaakt, geweest zijn om hen tot zo iets te brengen. Overal dreigde een hinderlaag. Onder elke brug, waar men vreedzaam overheen liep, kon dynamiet zijn opgehoopt, elk huis kon een kleine vesting worden

Grote ontstemming onder de Leuvense bevolking wekte de zorgeloosheid, waarmee de Duitsers met het dure voedsel omsprongen. De eerste dag was terstond 30.000 kilo vlees gerekwireerd, en ingeleverd met dit gevolg, dat twee dagen later ruim 10.000 kilo vlees in bedorven staat aan de slaggers werden teruggegeven, zonder enige vergoeding. Enige dagen na de bezetting kon dan ook geen burger meer vlees krijgen, en de meer gegoeden moesten van conserven leven. Een buurman van ons, een enigszins gegoed werkman, was zo gelukkig in het bezit te komen van een flinke portie hondenbrood, dat dan ook het enige voedsel voor hem en zijn gezin uitmaakte.

De schade te Leuven.

We lezen in het Handelsblad van Antwerpen:

Het comité der gevluchte Leuvenaars, zetelend in de Kalkoenschen Haan, Sint-Jacobsmarkt 25, te Antwerpen, heeft een grondig onderzoek gedaan over de schade, door de Duitsers te Leuven aangericht. Het blijkt uit de inlichtingen, verzameld bij de vluchtelingen, die het laatst de stad verlieten, op zaterdag 29 augustus, dat de branden en plunderingen een einde hadden genomen. Deze getuigen, hun koelbloedigheid bewaard hebbende, ondanks de mishandelingen, die zij doorstaan hadden, zijn overeengekomen om te verklaren dat de omtrek der verwoeste wijken kan aangeduid worden als volgt:

1°. De Sint Pieterskerk en de Hallen, inhoudende de prachtige bibliotheek der Hogeschool zijn door brand vernield.

2°. Evenzo de blok huizen, zich uitstreckende van de Diestsestraat en de Margaretaplaats, tot aan het huis van de plaatsnijder Gieles, Statiestraat.

3°. Talrijke huizen zijn afgebrand in de Statiestraat.

4°. Op de Volksplaats is de kant Gilbert en Dedecker om zo te zeggen geheel vernield, evenals de Leopoldstraat.

5°. De Tiensevest binnen en buiten heeft veel geleden tussen de Justus Lipsiusstraat en de Tiensepoort. Niettemin is de tabaksfabriek van de heren Van der Elst gebroeders, gespaard gebleven. De Tiensevest zou van de Justus Lipsiusstraat tot de Maria Theresiastraat gespaard gebleven zijn.

6°. Al de hotels en koffiehuzen der Statieplaats en het beneden gedeelte der Tiensevest zijn afgebrand tot aan de Diestsestraat. Langs de linkerzijde bleven verscheidene huizen gespaard.

7°. Aan de vaart zouden de fabrieken "Dyle et Bacalan" mee vernield zijn.

8°. Vaartstraat. Het huis van de deken van de Sint Pieterskerk is verbrand en het vuur heeft zich voortgezet tot de Academie.

9°. In de Mechelse- en Brusselsestraten hebben de Duitsers zich bepaald tot het vernielen van huizen langs de kant der Grote Markt en vlak voor het burgerlijk gasthuis.

10°. De berichten van de Tiensestraat zijn tegenstrijdig. Dit weet men, dat het getal der reeds gemelde verbrande huizen overdreven is. Er zijn geen branden geweest van af de Muntstraat naar de Tiensepoort.

11°. Al de andere straten en plaatsen zijn vrij gebleven en het is niet zeker of de bewoners van deze kwartieren zijn gebleven of teruggekeerd

Wat betreft de overheden en notabelen als gijzelaars genomen, geen enkele is gefusilleerd te worden.

De gemeenten Heverlee, Oud-Heverlee, Blanden, Bierbeek, Bertem, enzovoort zijn gespaard gebleven, omdat de hertog van Arenberg, officier der Duitse keizerlijke garde, er grote eigendommen bezit.

Verscheidene duizenden Leuvenaars zijn er naartoe gevlucht, alsook naar Tienen, Aarschot, Sint-Truiden, Diest en Hasselt, waar om zo te zeggen geen Duitse troepen meer waren.

Talrijke vluchtelingen zijn ook te Brussel.

Ofschoon de telegrafische- en postgemeenschappen onderbroken zijn, moet de afwezigheid van nieuwstijdingen de families en vrienden niet teveel verontrusten, daar deze overal met open armen ontvangen werden.

Het comité waarschuwt het publiek tegen overdrijvingen. De toestand van Leuven is reeds erg genoeg, zonder dat men er nog sprookjes bijvoegt.

Zoals dagelijks gebeurt, waren zondag, zo meldt het Handelsblad van Antwerpen, verschillende gepantserde automobielen, van mitrailleusen voorzien, verkenningen gaan doen tot Geel, Herentals, Aarschot, Diest, enzovoort.

In de omtrek van Aarschot is door de schuld van een boer, één onzer automobielen in het kamp der Duitsers terechtgekomen en werd langs alle kanten beschoten. De automobiel kon gelukkig ontkomen, maar drie der inzittenden werden gedood.

De slachtoffers zijn graaf de Villermont, kapitein Hancquart en M. Dezulagard, lid der Yachtclub.

De boer, de oorzaak dezer verrassing, is ook dood.

De dijken doorgestoken.

Uit Antwerpen is zaterdag aan de Times bericht, dat de dijken ten zuidwesten van Mechelen doorgestoken zijn. Het water heeft de hele streek blank gezet en de Duitsers, die, volgens de berichtgever van de Times, niet verwacht hadden, dat de Belgen zich zulk een opoffering zouden getroosten, staan tot diep in het water en werken onder het hevige vuur der Antwerpse forten heldhaftig om hun kanonnen te redden. Volgens deze berichtgever hebben de Duitsers zware verliezen geleden. In een ander telegram, zaterdag uit Antwerpen verzonden, wordt gemeld, dat de Duitsers veel geschut in de steek gelaten hebben en dat de verliezen wel 5000 man aan doden en gekwetsten bedragen. Ook het land rond Dendermonde zou onder water staan en de Duitsers zouden er gedwongen zijn geworden in bomen en op huizen te klimmen om niet te verdrinken.

Het vertrek van vele welgestelde inwoners van Antwerpen naar Engeland heeft in de stad veel kwaad bloed gezet. Om de stemming tegen hen te kenschetsen ontleen wij het volgende stukje aan het Handelsblad van Antwerpen:

Gisteren stond ik voor het Tolhuis op de Sint Pietersvliet. Hier heerste een grote beweging van rijtuigen vol mensen en koffers geladen. Die mensen gingen zich inschepen om naar Engeland te vertrekken. Het waren allen rijke of goed bemiddelde lieden, die de ongemakken of de gevaren van de oorlog vrezen en daarom naar een veiliger oord hebben uitgezien. Hun handelswijze wordt door het volk opgemerkt en verwekt natuurlijk veel opspraak.

Om u de geestesgesteltenis te doen opmerken, die onder het volk heerst, schrijf ik u wat ik hoorde in een nevenstaande groep

personen: “Ziet ge dat rijk volk allemaal vertrekken. Ze hebben de middelen om een schuilplaats te zoeken in het buitenland; ze vertrekken met hun geld en laten hun eigendommen en goederen hier, die wij, arme duivels en soldaten moeten verdedigen tegen verwoesting; nochtans het zijn zij die met de bespieders, zoals von B. en von M., in nauwe betrekking stonden, en als het gevaar dreigt, dan zijn ze de eersten om weg te lopen. Waar is hun vaderlandsliefde die zij zo hoog roemen, terwijl ze achter de schermen zitten, enzovoort.”

Gesprekken van zulke aard heb ik zelfs gehoord bij vrijwilligers van het leger.

Dwars door België.

Brussel, 4 september.

Een drukfout, die een zinsnede in een van mijn vroegere berichten totaal onbegrijpelijk maakt, geeft mij aanleiding nog eens terug te komen op het schieten vanuit de huizen door militairen en niet militairen.

Ik had namelijk geschreven, dat de Duitsers mij in Aarschot de schietgaten toonden, die, naar ze mij vertelden, de burgers in de zijgevel hunner huizen gemaakt hadden, en van waaruit zij de Duitse troepen bij het overtrekken van de brug over het riviertje de Demer bestookten.

De drukduivel maakte van “schietgaten” “de gaten van de schoten”, wat het geheel onbegrijpelijk maakt. De bedoeling is, dat de burgers vóór de Duitsers in de stad kwamen in de zijwand schietgaten hadden gebeiteld, waarin zij hun geweren plaatsten. Toen de Duitsers nu willen passeren, begonnen de burgers hieruit te schieten. Dit is de Duitse lezing.

Ik kom hierop terug, omdat de burgerij in België, zo zeggen de Duitsers, maar steeds niet schijnt te begrijpen, dat ze in een dergelijk straatgevecht de Duitsers slechts heel weinig schade toebrengt, maar daarentegen de oorzaak is, dat een hele stad in de as gelegd wordt.

Zodra de Duitsers bemerken, dat vanuit de huizen geschoten wordt, steken ze deze in brand of schieten ze in brand, en de ongelukkige schutters daarbinnen, die een goed heenkomen moeten zoeken, vallen dan meestal in hun handen. Volgens de opgave der Duitsers zelf, hadden deze bij het nu zo bekende straatgevecht in Leuven slechts 15 doden.

Van de Belgische burgerij echter zijn er veel meer gevallen, een vijftigtal werd nadien gefusilleerd en een gedeelte van de stad in de as gelegd.

Nu is het feit, dat daar waar de Belgen, zoals 18 augustus vóór Leuven, de Duitsers op de open weg buiten de stad trachtten tegen te houden, zij eveneens de huizen en hopen hooi aan de weg in brand staken, waarschijnlijk om verwarring te veroorzaken

Ik vroeg een Duits officier, of hij een huis zou in brand steken, waaruit militairen op hem schoten, en hij antwoordde: "Neen".

Toen ik echter aandrong, en bijvoorbeeld zegde, dat hij toch moeilijk kon weten, als hij geweren uit een huis zag steken, of dit militairen of niet-militairen waren, moest hij toegeven, dat een huis, en feitelijk eveneens de omringende huizen, ten dode opgeschreven was, zodra er uit geschoten werd, of dit nu door militairen of door niet-militairen geschiedde, en dat het enige verschil was, dat militairen, die geschoten hadden, krijgsgevangen gemaakt werden, terwijl niet geüniformeerden op staande voet gefusilleerd werden, maar in beide gevallen brandde het huis.

Een niet versterkte stad door enige schietgaten, of het leggen van zandzakken in de geopende vensters in namaakfortjes te herscheppen, blijkt hoogst gevaarlijk voor de stad, waar men het doet, voor de soldaten zelf, en vooral voor de vele vrouwen en kinderen, die er wonen.

In Brussel ging het dezelfde weg op, en men had reeds barricades gemaakt, en de huizen op bovengenoemde wijze ingericht, maar gelukkig had de burgemeester zoveel invloed en gezond verstand, dat zich niet herhaalde wat we helaas in zoveel andere plaatsen gezien hebben.

De Duitsers trokken er dus binnen zonder straatgevechten, en het resultaat is, dat Brussel totnogtoe gespaard is gebleven. Blijft nu de burgerij verstandig, en komen er geen misverstanden voor, zo blijven de verschrikkingen van de oorlog er buiten.

Een klein vonkje kan echter het buskruit doen ontbranden, en het is een wonder, dat bij de vele panieken, er nog niets voorgevallen is. Herhaaldelijk werd er reeds alarm geslagen, en het schijnt dat de Duitsers ook wel enigszins onder nervositeit lijden, want verscheidene malen heette het: "Die Fransozen sind da!" Of "die Engländer!" en alles liep te hoop.

Klaarblijkelijk willen de Duitsers daaraan nu een einde maken, en daarom maken ze verschansingen rondom Brussel, zodat ze daarin niet meer zo gemakkelijk overvallen kunnen worden.

Dat men overigens ook te Brussel niet zo heel veilig is, bewijst wel het geval van de prins de Ligne, die gedood werd door een neervallende kogel, die de Duitsers op Olieslagers hadden afgeschoten, die met zijn vliegtuig boven de stad zweefde.

Ook op een Franse vlieger, die zich liet zien, werd veel geschoten. Deze trok zich daarvan echter blijkbaar niet veel aan, want hij begon de verbaasde Duitsers een keurige voorstelling van looping the loop te geven, en strooide, voor hij verdween, duizenden biljetten in Brussel uit, waarin stond: "Ge zult spoedig bevrijd worden."

En dat hopen de Brusselaars natuurlijk vurig!

Eén dronken Duitse soldaat, één gewetenloos burger, kan de verwoesting van Brussel veroorzaken.

Men weet het, de Belg is geen geheelonthouder, hij drinkt vooral ongelooflijke hoeveelheden bier.

Het was daarom dat de wasbaas van een mijner Brusselse vrienden zo vreselijk verontwaardigd was over de Duitsers. Verbeeld u wat ze hem aangedaan hebben. Hij ging geheel in het begin van de occupatie met een kar vuil wasgoed naar huis, maar trof op enige afstand van Brussel de binnentrekkende Duitsers aan op een der binnenwegen. Ze noodzaakten hem niet alleen als gids te dienen, maar ook steeds het eerst van het water te drinken, dat de burgers overal de Duitse soldaten te drinken aanboden. Deze waren namelijk bang voor vergiftiging. Onze vriend verklaarde na een klein teugje: "Dat water is goed," maar de Duitsers verlangden elke keer, dat hij een boordevol glas uitdronk, anders kon men de werking van het vergif niet constateren, beweerden ze. En onze Belg dronk, wankelde verder, dronk weer, en ligt nu ziek te bed. Om met de zeeman te spreken:

En sedert kan maar, geloof me vrij,
Mijn maag geen water verdragen.

Op het ogenblik doen de Duitsers hun best de voorraad alcohol vlug te verminderen, zodat men de Germaanse zonen van Mars hier

dikwijls in zeer “erhebener Stimmung” langs de straten ziet zwaaien. We hielden er twee staande, die meenden met een Engelsman te doen te hebben. Toen ik hen verteld had, dat ik Hollander was, werd ik direct “Guter Freund”, en vroegen ze me de weg naar hun bivak. “Waar is je bivak? Bij het station. Welk station? Ja dat wisten ze niet. Nu loop dan maar recht door, bonjour!

De alcohol doet dus veel kwaad, en ook in Leuven is waarschijnlijk daaruit het geschiet ontstaan. Een uitnemend idee zou het dus zijn op dit kritieke ogenblik de alcohol te vernietigen. Weliswaar mogen likeuren niet geschonken worden, en zijn de cafés na 9 uur gesloten, maar men behoort Brussel niet te kennen om te begrijpen, dat alcohol ten allen tijde verkrijgbaar is.

In de kleinere plaatsen drinken de Duitsers toch alles op, en het zou beter zijn het van tevoren te vernietigen.

Ondertussen vermoeden de Duitsers ook wel, dat het de Brussel wel eens kon spannen.

Daarom hebben ze hun voorzorgen genomen.

Dag en nacht bestrijken hun kanonnen de stad en mitrailleurs staan opgesteld bij de stations, op de Place des Colonnes en bij het paleis, dat in een kazerne en ambulance herschepen is.

Verder liggen bezettingen in de gebouwen van de ministeries, en in bijna elk ander groot huis, ook in het Hotel de Ville.

De commandant troont in de Rue de la Loi, en daar ziet men elke morgen de mensen zich verdringen om paspoorten te halen.

Want niemand mag buiten Brussel zonder paspoort. Voor de Belgen moet dit door de commandant getekend zijn, voor de buitenlanders

is het zeer wenselijk, maar men kan soms uren wachten voor men aan de beurt komt, en ook hier verzekert men mij, dat de liefhebbers er zich 's morgens om 5 uur reeds opstellen.

Velen der gegoede Hollanders verlaten de stad, waartoe zij gratis van de militaire trein gebruik kunnen maken, die er echter, al naarmate men geluk heeft, van acht tot 36 uur over doet.

Daarmee wordt men dan naar Aken gebracht, waar de preciese Duitse beambte u 50 pfennig vraagt voor het traject Herbesthal-Aken. De mensen gaan dus van Brussel tot Herbesthal voor niets en moeten dan op het Duitse rechtsgebied 50 pfennig voor dit kleine stukje betalen.

Men beweert trouwens, dat dit al weer uit is, en de treinen niet meer, of tenminste niet meer geregeld, voor het publiek open staan. Misschien komt het, doordat men te veelvuldig op de spoorwegwagens lezen kan, dat ze op 2 september in Parijs zouden samenkomen, en dat dit nu niet gebeurd is.

Om en bij Dendermonde.

Eén onzer correspondenten schrijft uit Terneuzen:

Om wat meer van het vechten om Dendermonde te zien ben ik zaterdagmiddag met de trein, over Hulst en de Clinge naar Sint-Niklaas en zo naar Temse gegaan. Dit laatste plaatsje is circa 2 uur te voet van Dendermonde. Daar stond ik echter voor een lastig geval. De grote brug over de Schelde was door de Belgische genie opgeblazen.

Tegelijk met deze brug is ook de brug bij Wetteren gedynamiteerd. De voornaamste brug echter, over de Dender, de rivier waaraan Dendermonde ligt en waarnaar het heet, was wel ondermijnd

geweest, maar door een fout in het mechanisme, of volgens sommigen door het springen van een draad, is de lont niet afgegaan.

Men had ook geen tijd die fout te herstellen, daar de Duitse troepen het op de brug voorzien hadden en er een hevige kanonnade en geweervuur op onderhielden.

Deze brug is juist van strategisch belang voor de Duitsers, omdat zij de verbinding vormt met het Land van Waas en wel over Lokeren, Hamme en Sint-Niklaas Waas.

Dientengevolge ontstond er onder de bewoners een grote angst, en een panische schrik maakte zich van ieder meester. Alles wat benen had nam de vlucht, hoewel er van een punthelm nog geen tipje te zien was. Tenminste niet in de laatstgenoemde plaatsen. Maar ze kunnen komen en ze zullen komen ook, en daarom vlucht de arme geteisterde bevolking in het hele Land van Waas; merendeels naar Zeeuws-Vlaanderen, wat het dichtst in de buurt en het veiligste is.

Om te vervolgen. Toen ik nu voor de brug van Temse stond, moest ik een andere weg zoeken, om tot dichtbij Dendermonde te geraken. Daarna ging ik de weg naar Hamme op; altijd langs binnenwegen, daar het niet raadzaam was de hoofdweg te volgen.

Ik kon helaas aan mijn plannen geen gevolg geven, en moest dezelfde weg teruggaan die ik gekomen was.

Honderden vluchtelingen kwamen ook, belast en beladen van Hamme en Zele, en vertelden mij dat Dendermonde in vuur en vlam geschoten was. Inderdaad zag ik van een hoogte af, dat er in Dendermonde brand was. Het kanongebulder was niet van de lucht, en na de hele nacht (van vrijdag op zaterdag) beschoten geweest te zijn, was Dendermonde genomen.

Ik ben te voet teruggegaan tot Sint-Niklaas. Ook daar was het een ware paniek. Duizenden vluchtelingen zaten hier op het stationsplein bijeen, en huilden en gesticuleerden door elkaar. De reden daarvan was, dat men geen biljetten meer afgaf om met de trein te vertrekken.

Al de treinen naar Gent en Antwerpen waren bezet met Belgische militairen.

Enorme troepen van alle wapens kwamen op Sint-Niklaas afgezakt en, naar men verzekerde, zaten de Duitsers hun op de hielen. (Dit laatste zeg ik onder alle voorbehoud.) Zeker is echter, en dit heb ik persoonlijk geconstateerd, dat reeds eergisteren de meeste troepen, Belgische en ook zij, die van Havre gekomen zijn en die aan het gevecht bij Namen hebben deelgenomen, alle naar de stelling Antwerpen opgerukt zijn en in de fortificaties ondergebracht werden.

Algemeen gelooft men, dat na Dendermonde Antwerpen aan de beurt zal komen.

De maatregelen, die de militaire autoriteiten al enige weken nemen doen voorzien, dat de stad hardnekkige tegenstand zal bieden. En Antwerpen zelf loopt helemaal leeg.

Elke dag gaan er grote sleepboten volgeladen met "Sinjoren" naar het "Hollands".

De verwoesting van Leuven heeft te Rome en in heel Italië diepe ontroering teweeg gebracht. De Italiaanse journalisten hebben een open brief gepubliceerd, waarin zij de burgers van Italië opwekken, kaartjes met sympathiebetuigingen te zenden aan de Belgische legatie te Rome. Onder de ondertekenaars zijn de directeur van het Giornale d'Italia, Bergamini, de directeur van de Messagero, Falbo;

de directeur van de *Mattino*, *Scarfoglio*; de directeur van de *Secolo*, *Cassola*; twee correspondenten van de *Corriere delle Sera*, *Amendola* en *Civinini*; een correspondent van de *Perseveranza*, *Coen*; van de *Piccolo*, *Volpe*; een redacteur van de *Avanti*, *Ciccoti*, en nog tal van anderen.

In antwoord op deze oproep heeft de Belgische legatie zeer talrijke visitekaartjes ontvangen.

In het *Giornale d'Italia* heeft de hoogleraar *Sergi* geprotesteerd tegen het werpen van bommen uit vliegtuigen op Antwerpen.

Antwerpen, 7 september. De *Nieuwe Gazet* zegt uit goede bron te hebben vernomen dat de Duitsers heden een aanval hebben gedaan op Sint-Amands bij Puurs (ten noordoosten van Dendermonde). De Duitsers werden teruggedreven met grote verliezen, veroorzaakt door het vuur der Belgische artillerie.